

RESTAURAREA A DOUĂ BENTIȚE DESCOPERITE LA BISERICA REFORMATĂ BEREА (JUDEȚUL SATU MARE)

Adela DOBRESU
VARGA Emese

Keywords: *archaeological textiles, textile deterioration, microclimate, art objects preservation, restoration*

Abstract: Archaeological textiles bear important testimony of everyday life, of civilisation and most of all of technical culture. This kind of organic object need special microclimate condition to survive and that's way are so precious. When archaeological textiles are discovered, is important to follow a certain protocol for the conservation and restoration to be a success. This protocol was followed in the summer of 2013 during the archaeological excavation made in Berea, Satu Mare County.

The subject of the article is the restoration of two beautiful textile pieces. The textiles are two bends, possible headbands. On the arrival in the restoration lab the bends were in an advance stat of degradation, especially the textiles parts. The metal threads and the beads were also in bad shape. The restoration phases: the cleaning of the textiles parts, of the beads, of the metal threads, the reconstruction of the pieces were in the end a success. Exquisite and precious, these textile pieces prove once again that archaeological campaigns can bring to light beautiful textiles that completes the picture of an era and enriches local and national heritage.

Ключові слова: *археологічний текстиль, деградація текстилю, мікроклімат, збереження творів мистецтва, реставрація*

Резюме: Археологічний текстиль є свідомством повсякденного життя, цивілізації і, особливо, технічної культури. Цьому типу органічного предмету потрібен особливий мікроклімат, щоб вижити, і, тому, настільки дорогоцінні. У разі виявлення археологічної тканини, потрібно виконати конкретний протокол для того, щоб реставрація та збереження були успішними. Цей протокол був запроваджений влітку 2013 року, під час археологічних розкопок у Беря, повіт Сату Маре.

У статті йде мова про реставрування двох красивих текстильних предметів. Текстиль представляє дві стрічки, ймовірно, прикраси для голови. Коли були доставлені в реставраційну лабораторію, обидві стрічки були в стані сильного зносу, особливо їх текстильні частини. Металеві застібки також були в поганому стані. Після проведення певних видів роботи - очищення текстильних частин, металевих застібок реконструкція металевих предметів - реставрація виявилася успішною. Дорогоцінні і захоплюючі предмети в черговий раз доводять, що археологічні дослідження можуть виявляти чудові текстильні предмети, які доповнюють і збагачують імідж епохи, місцевої і національної спадщини.

*

* *

Introducere

Biserica medievală din Berea, județul Satu Mare, a suferit de-a lungul timpului modificări radicale, astfel încât din vechiul edificiu se mai păstrează doar trei ziduri din navă. În urma descoperirii unui fragment de frescă, pe peretele nordic al navei, perspectiva asupra importanței acestui monument s-a schimbat radical. Fresca o reprezintă pe *Fecioara cu Mantie*, alături de doi

îngeri care îi așează o coroană pe cap și alți doi îngeri care îi susțin mantia. La picioarele Fecioarei sunt zugrăvite mai multe personaje rugându-se în genunchi, aparținând diferitelor straturi sociale¹. În urma cutremurului din 1834, structura de rezistență a bisericii are de suferit foarte mult, iar reparațiile care i-au urmat s-au întins pe o perioadă lungă de timp.

Campania arheologică și descoperirile de la Berea, județul Satu Mare

Colecția de *textile arheologice* a Muzeului Județean Satu Mare s-a mărit în cursul anului 2013 în urma unor campanii arheologice desfășurate în comuna Sanislău, sat Berea și sat Ciumești. În 2013 Eparhia reformată de pe lângă Piatra Craiului, Parohia Reformată Berea, derulează lucrări de reabilitare a bisericii monument Berea. Ținând seama de caracterului intervențiilor s-au executat cercetări arheologice de prevenție, cercetări realizate de echipa de arheologi ai Muzeului Județean Satu Mare (Diana Iegar, Emódi Tamás, Mihalka Nándor, Romát Sándor), condusă de Szócs Péter Levente. Cercetările au început în 15 mai 2013 și au durat până în 31 iulie 2013¹.

Descoperirile arheologice au inclus, după mulți ani, și fragmente textile. Acestea la rândul lor erau de o complexitate mai mare sau mai mică. În laboratorul de restaurare al muzeului au ajuns piese textile deosebite, dar majoritatea într-o stare avansată de degradare. În cazul *textilelor arheologice*, primul pas în conservarea lor este cel al stabilizării materialului textil. În decursul timpului, fibra textilă, de natură organică, este supusă unui proces de degradare continuă și susținută². Aceste degradări și deteriorări sunt complexe. Cu toate acestea, în decursul timpului și în ciuda factorilor distructivi la care sunt supuse textilele îngropate, reușesc să se stabilizeze în microclimatul respectiv. Desigilarea acestui microclimat duce la ruperea acestui echilibru și prin urmare la accelerarea proceselor de degradare. Schimbarea bruscă pe care o presupune extragerea textilelor din acest mediu trebuie dublată de proceduri clare, care să stopeze în timp real degradările active.

Inventarul textil din săpătura de la Berea

În urma săpăturilor realizate la Biserica reformată din Berea s-au descoperit mai multe fragmente de materiale textile. Inventarul realizat împreună cu arheologii a dus la identificarea următoarele obiecte textile:

1. fragmente de materiale vestimentare, bentițe provenite din S11, M 33;
2. fragmente textile provenite din S12, M 36;
3. fragmente textile provenite din S10;
4. bentițe textile provenite din S 5, M 36;
5. fragmente textile provenite din S 5, M 36.

Starea de conservare, deteriorări și degradări

Obiectul articolului îl reprezintă restaurarea a două bentițe descoperite în săpătură arheologică, catalogată S11 M33. În momentul intrării lor în laboratorul de restaurare textile, bentițele se aflau într-o stare medie de conservare. Degradările multiple, suferite în timp, au dus la pierderea materialului textil, dar și al pieselor de decor prinse pe suportul textil. Ambele piese prezentau depuneri de pământ în cantități considerabile, în raport cu mărimea lor, dar și depuneri de murdărie și oxizi. Stratul de pământ era uscat și bătătorit la suprafața pieselor, ceea ce a dus la încastrarea mărgelilor și a decorului din fir metalic. Acest lucru a îngreunat mult primii pași în conservarea pieselor. Bentițele trebuiau supuse unor faze de stabilizare (temperatură și umiditate constante) pentru a stopa procesele de degradare. Totodată, era necesară o dezinfecție a pieselor, ținând seama că ele proveneau dint-un mormânt.

¹ Daniela Bălu, Szócs Péter Levente Péter, Terdik Szilveszter, *Arhitectura ecleziastică din Satu Mare*, Satu Mare, 2008, p. 33.

² Raport de cercetare arheologică preventivă, Berea, Biserica Reformată, județul Satu Mare, 2014, nr. înregistrare MJSM D 396.

Conservarea și restaurarea pieselor

Prin urmare, primul pas a fost acela de a crea în camera de carantină un microclimat corespunzător (temperatura 20 grade Celsius și umiditate de 60%, umiditate care urma să fie scăzută treptat până la 50%). S-a pulverizat în spațiul camerei de carantină un dezinfectant puternic (Kem-Sept - Propanol) care să ne permită lucrul cu piesele. După dezinfecție și stabilizarea pieselor, acestea au fost mutate în camera de tratament, unde s-au încercat primele îndepărtări ale stratului de pământ și de murdărie de pe suprafața bentițelor. Această fază s-a realizat cu multă precauție pentru a nu desprinde piesele de decor de pe suprafața textilă.

Pământul odată îndepărtat, s-a trecut la următoarele faze: tratamente umede de curățire. Bentițele au fost puse în tase mici și curățite cu diferite soluții (de emoliere și spălare), care au îndepărtat murdăria rămasă la suprafață, dar și murdăria din armătura țesăturii. Pentru o mai bună curățire s-a optat pentru *desprinderea pieselor de decor* (mărgele, paiete și pasmanturi din fire metalice) de pe suportul textil.

Tratamentele umede au fost numeroase și de durată, fără a tensiona piesele inutile. Spălarea suportului textil s-a realizat cu un detergent anionic Kemtek 2010, pe masa de sticlă. După îndepărtarea murdăriei, suportul a fost supus unei băi de rehidratare cu soluție de glicerină, care a redat fibrelor textile din elasticitatea pierdută în timp. După spălare, fiecare piesă a fost întinsă pe hârtie de filtru. Suportul, curat și rehidratat, era acum ușor de mănuit și de restaurat.

Între timp au fost curățite și celelalte părți componente ale bentițelor: pasmanturile din fire metalice, paietele metalice și mărgeluțele. Din păcate procesele de oxidare a firelor metalice și a celorlalte componente din decorul bentițelor erau destul de avansate, îngreunând mult procesele de curățare. Prin urmare, această fază a fost una de lungă durată și de mare precizie. Pasmanturile au putut fi curățite prin imersie în soluție de Complexon și prin procedee mecanice de îndepărtare a oxizilor. Fotografii făcute cu obiectivul macro ne-au indicat starea de fragilitate a stratului metalic din pasmanturilor, iar investigațiile făcute cu aparatul de raze X ne-au indicat compoziția acestora. Așadar, curățirile s-au făcut cu pensule moi (din păr natural), în reprize scurte de imersie pentru a nu pierde din stratul metalic al firelor.

În urma curățirilor și a investigațiilor am putut descifra materialele din care erau create bentițele, succesiunea și compoziția lor. Așadar, ele sunt astfel realizate:

- primul strat este reprezentat de o bucată de catifea, de culoare maro.
- al doilea strat îl reprezintă pasmanturile din fire metalice. Acestea sunt de trei feluri: un pasmant lat realizat ca o împletitură se află în câmpul central al piesei, pe marginea lui mai este prins un alt pasmant, mai îngust, care înconjoară primul pasmant asemenea unui chenar. La liziera celor două este alpicat un șnur tot din fir metalic.
- al treilea strat îl reprezintă mărgele de culoare albă-sidefie și negre și paietele metalice.

Materialul suport, catifeaua, este de culoare maro și este îndoită pe margini, asemenea unui tiv. Ea are rolul de a susține întregul decor. Catifeaua este realizată în manufactură și este de bumbac. Culoarea maro, în cazul textilelor arheologice, se obține prin descompunerea colorantului și oxidarea fibrei textile, în decursul timpului.

Primul pasmant e realizat din fire metalice împletite. Firele metalice sunt de fapt lamé înfășurat pe un miez de fire de mătase naturală. Răsucirea lame-ului este în „Z”. Lățimea acestei împletituri este de 1 cm.

Firul metalic este aplicat tot pe materialul suport de catifea, ca un chenar, care înconjoară primul pasmant.

Al doilea pasmant este aplicat tot pe materialul suport de catifea, și pare un chenar, care înconjoară pasmantul din câmpul central. Șnurul, la rândul său, este realizat din fire metalice, cu o ornamentică geometrică (*dinți de lup*) și cu o lățime de 0,3 cm.

Mărgeluțele de culoare albă și neagră sunt dispuse într-un registru ornamental central. Cele de culoare albă sunt dispuse în cruce, iar cele negre formează linii care despart cruciulițele.

Paietele metalice sunt dispuse și ele în același registru central, cu mărgeluțele.

După curățarea suportului textil și a pieselor de decor, după determinarea tehnicii materialelor și a creării bentițelor, s-a trecut la următoarea fază și anume la restaurare. Suportul textil al bentițelor a fost consolidată pe o pânză de bumbac, vopsită într-o culoare apropiată cu cea originală. Catifeaua și pânza au fost pensulate cu o soluție de carboxilceluloză, care a îndreptat firele și a dat ținută materialelor. Consolidarea catifelei s-a realizat cu fire de mătase.

Curățirea pasmanturilor și a firelor metalice s-a realizat anevoios, dar odată terminată această etapă, piesele și-au recăpătat parte din strălucire și flexibilitate. Ele au fost montate, în ordine, peste suportul textil. Au urmat mărgeluțele și paietele. Din nefericire unele dintre acestea s-au distrus (multe dintre ele erau foarte fragile și crăpate) iar câteva dintre paiete aveau metalul atât de subțire încât nu au mai putut fi montate pe suport. Cele care au putu fi curățate și erau într-o stare mai bună de conservare au fost montate alături de mărgeluțe.

În cazul bentițelor am optat pentru refacere uneia dintre ele folosind piese de decor de la ambele bentițe. Aceasta a dus la reconstituirea uneia dintre bentițe în proporție de 90% și aici ne referim în special la ornamentică.

Rafinate și prețioase, aceste piese textile dovedesc încă o dată că și campaniile arheologice pot aduce la lumină piese textile deosebite, piese care completează tabloul epocii respective dar și patrimoniul local și național.

Adela Dobrescu

Muzeul Județean Satu Mare
Satu Mare, RO
adeladobrescu@yahoo.com

Varga Emese

Muzeul Județean Satu Mare
Satu Mare, RO
emesevarga2003@yahoo.com

Bibliografie

- Báró Mészáros János hadvezérről, http://www.kunhegyes.hu/kunhegyes/hires/meszaros_janos.htm.
- Bălu, Daniela, Szócs Péter Levente, Terdik Szilveszter, *Arhitectura ecleziastică din Satu Mare*, Satu Mare, 2008.
- Cybulska, Maria, Maik, Jerzy, *Archaeological Textiles – A Need for New Methods of Analysis and Reconstruction*, http://fibtex.lodz.pl/64_51_185.pdf.
- Sipos Enikő, *Studii de restaurare textile*, ISIS Erdélyi Magyar Restaurátor Füzetek 10, Székelyudvarhely, 2010.
- Raport de săpătură arheologică preventivă, Arhiva Științifică a Muzeului Județean Satu Mare.

Restaurarea a două bentițe...

Bentițele la intrarea în laboratorul de restaurare textile

Bentiță - deteriorări ale suportului textil

Detaliu - deteriorări ale pasmanturilor din fire metalice

Detaliu - deteriorări ale mărgeluțelor și paietelor

Bentiță - curățare mecanică

Bentiță - curățare umedă

Restaurarea a două bentițe...

Detaliu după curățarea bentițelor

Bentițe - faza de consolidare pe suportul de bumbac

Bentițele restaurate